

احوال و آثار خاندان سید ابوالحسن رضوی

نکاحی

دکتر محمد مختار

سلسلہ شعرات

شمارہ ۱۷

سیرشناسه	جعفر، محمد، ۱۳۶۴ :
عنوان و نام پدیدآور	احوال و آثار خاندان سیدابوالحسن رضوی/ نگارش محمد جعفر؛ به سفارش بنیاد فرهنگی شکوهی.
مشخصات نشر	تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۸۹ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۰-۳۱-۴
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۸۵] - ۱۸۹.
موضوع	رضوی، سیدابوالحسن، ۱۳۶۰ - ۱۳۱۳ق. -- فرزندان -- سرگذشتنامه
موضوع	رضوی، سیدابوالحسن، ۱۳۶۰ - ۱۳۱۳ق.
موضوع	مجتهدان و علما -- هند -- جامو و کشمیر -- سرگذشتنامه و کتابشناسی
موضوع	Ulama -- India -- Jammu and Kashmir -- Bio-bibliography
شماره افزوده	بنیاد فرهنگی شکوهی
ردیفی نگره	۱۳۹۵ الف/۵۵/ج۶۶ BPT
به بنیاد دیوبند	۹۹۶/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۲۲۳۶۳۰

احوال و آثار خاندان سید ابوالحسن رضوی

نگارش: دکتر محمد جعفر

ناشر: منشور سمیر

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - ۹۵

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۰-۳۱-۴

حق چاپ: ۱۳۹۵، انتشارات منشور سمیر www.manshoorsamir.ir تماس: ۰۲۶۱۷۷۷۱۱۱-۶۶۹۴۶۶۵۶

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستند نویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱. تاریخ و جغرافیای کشمیر ۱
۲. ورود اسلام و تشیع به کشمیر ۴
۳. نخستین میرجان تشیع در کشمیر ۵
- سید محمد مدنی ۵
- سید حسین رضوی قمی ۷
- ملأ عالم انصاری ۸
- میر شمس الدین عراقی ۹
۱. سید حسین رضوی ۱۵
- کرامات: ۱۶
۲. سید صفدر شاه ۱۸
- تحصیلات ۱۹
- آثار ۲۰
۳. سید علی شاه رضوی ۲۰
- تحصیلات ۲۳

۲۵	شاگردان:
۲۵	کرامات:
۲۶	آثار
۳۶	اجازات اجتہاد:
۴۲	نام و نسب
۴۳	شجره نسب
۴۵	تحصیلات
۴۶	استاد:
۴۷	شاگردان:
۴۷	فعالیت
۴۸	مدرسه مشارع الشرائع معروف به مدرسه ناظمیہ
۴۹	مدرسه سلطان المدارس و جامعہ سلطانیہ
۵۵	مدیریت مالی و اقتصادی مدرسه
۵۵	آثار علمی
۵۹	فصل سوم: شرح احوال خاندان سید ابوالحسن رضوی
۶۱	۱. پسران سید ابوالحسن رضوی

- ۱-۱ - سید زین العابدین ۶۱
- ۱-۲ - سید محمد جعفر ۶۲
- تحصیلات ۶۳
- آثار: ۶۴
- ۱-۳ - آیت الله العظمی سید محمد باقر رضوی المعروف به باقر العلوم ۷۰
- اساتید: ۷۴
- تحصیلات ۷۴
- شاگردان: ۷۵
- فعالیت: ۷۵
- کرامات: ۷۶
- آثار علمی ۷۷
- ۱-۴ - آیت الله سید محمد هادی ۸۹
- تحصیلات و خدمات ۹۰
- شاگردان: ۹۱
- آثار ۹۱
- ۱-۵ - سید احمد رضا ۹۲

۲. نوادگان سید ابوالحسن رضوی ۹۲

۲-۱. پسران سید محمدباقر ۹۲

الف: سید محمد رضوی ۹۳

تحصیلات ۹۴

تألیفات ۹۴

آثار ۹۵

اجازات اکتبه د: ۹۵

ب: سید علی رضوی ۱۰۶

تحصیلات و خدمات ۱۰۶

آثار ۱۰۷

۲-۲. پسران سید محمدهادی ۱۰۸

الف: حجت الاسلام سید احمد رضوی ۱۰۹

تحصیلات: ۱۰۹

تألیفات ۱۱۰

ب: سید محمدحسن رضوی ۱۱۲

تحصیلات: ۱۱۲

- ۱۱۳..... شاگردان:
- ۱۱۴..... فعالیت:
- ۱۱۴..... آثار:
- ۱۱۵..... اجازات:
- ۱۲۲..... ج: سید محمد حسین رضوی
- ۱۲۳..... تحصیلات:
- ۱۲۵..... ۲-۳. پسران سید محمد رضوی
- ۱۲۶..... الف: سید محمد تقی رضوی
- ۱۲۶..... تحصیلات:
- ۱۲۷..... آثار:
- ۱۲۸..... ۴-۲. پسران سید علی رضوی
- ۱۲۹..... الف: سید محمد عباس
- ۱۳۰..... تحصیلات:
- ۱۳۳..... ب: سید حیدر عباس رضوی
- ۱۳۳..... تحصیلات و خدمات:
- ۱۳۵..... ۲-۵. پسران سید محمد حسن رضوی

الف: سید محمد مهدی رضوی ۱۳۶

ب: سید ابن حسن رضوی ۱۳۸

تحصیلات: ۱۳۸

فعالیت ۱۳۹

تالیفات ۱۳۹

ج: سید حیدر مهدی رضوی ۱۴۲

تحصیلات ۱۴۲

تالیف ۱۴۳

اجازات: ۱۴۳

د: سید سلیمان رضوی ۱۴۶

تحصیلات ۱۴۶

۲-۶. پسران سید محمد حسین رضوی ۱۴۸

الف: آیت الله سید محمد صالح رضوی ۱۴۹

تحصیلات: ۱۴۹

تالیفات: ۱۵۰

ب: سید محمد جعفر رضوی ۱۵۴

- تحصیلات: ۱۵۴
- اجازات ۱۵۶
- آثار و تألیفات: ۱۷۰
- برخی از خدمات اجتماعی ایشان: ۱۷۰
- ج: سید محمد مصطفی رضوی ۱۷۱
- د: سید محمد مجتبی رضوی ۱۷۱
- ۲-۷. پسران حیدر بن ی ۱۷۲
- الف: سید محمد رضوی ۱۷۳
- تألیفات: ۱۷۴
- ب: سید علی رضوی ۱۷۴
- تألیفات ۱۷۴
- ۲-۸. پسران ابن حسن ۱۷۵
- الف: سید مرتضی عباس رضوی ۱۷۷
- ۲-۹. پسران سید محمد جعفر ۱۷۷
- الف: سید محمد صادق رضوی ۱۷۷
- ب: سید محمد موسی رضوی ۱۷۸

- ج: سید محمد اسحاق رضوی ۱۸۰
- ۱۰-۲. پسران حیدر عباس رضوی ۱۸۰
- الف: سید علی عباس رضوی ب: سید اطهر عباس رضوی ۱۸۱
- شخصیت و هویت خاندان سید ابوالحسن رضوی در میان غیر مؤمنین ۱۸۱
- و سخن آخر ۱۸۳
- منابع و مآخذ ۱۸۴
- کتاب‌های فارسی و عربی ۱۸۵
- کتاب‌های زبان اردو ۱۸۶
- مقالات ۱۸۷
- روزنامه‌ها ۱۸۸
- مکاتبه‌ها و مصاحبه‌ها ۱۸۸
- نسخه‌های خطی ۱۸۹

درآمد

تاریخ اجمالی منطقه کشمیر

قبل از ورود به موضوع اصلی که مربوط به پایان نامه است لازم می دانم تاریخ کشمیر و ورود اسلام و تشیع به این منطقه و همچنین نخستین مروجان تشیع در آن اجمالی بررسی شود.

۱. تاریخ و جغرافیا کشمیر

حدود اربعه کشمیر

حدود اربعه کشمیر از شمال تبت خرد، نلیل، درآور، بلتستان، حصوره، آسکردو، از جنوب اکهنور، جامو، نوشمرد، کشتوار، گجرات، سیالکوت، از مشرق دراس، زنکار، لداخ، از مغرب، دارد، پهلکلی، گلکهل، هزاره، راولپندی^۱ می‌باشد. کشمیر در دامنه کوه‌های برف هیمالیا قرار دارد. مرغزارهای سرسبز، کشتزارهای با شکوه، چشمه سارها و آبشارهایی، خروشان همواره الهام بخش ادیبان و شاعران این سرزمین بوده است. به سبب رسائی کشمیر، پادشاهان مغول آن را بهشت روی زمین خواندند. کوهها گرداگرد این سرزمین چون حصار کشیده شده‌اند، با اینکه ارتفاع وادی کشمیر از سطح دریا بین 1580 تا 1829 متر است، ولی هوای آن مانند مناطق کوهستانی سرد نیست؛ زیرا درواقع کوههای بلند و مرتفع که دور تا دور منطقه را فراگرفته‌اند آن را از هوای سرد شمالی و باد تند و سوزان جنوبی محفوظ می‌داشته‌اند.^۲

یکصد سال قبل جاده‌ای که کشمیر را به جهان خارج متصل کند تقریباً وجود نداشت و تنها پیاده‌ها، قاطرها، فیلها و گاوهای وحشی از گذرگاه کوهستان عبور می‌کردند.^۳ کشمیر در قلب آسیا، شمال شبه‌قاره‌ی هند قرار دارد و از شمال و شرق با چین و از شمال غربی با افغانستان و از غرب با پاکستان و از جنوب با هند دارای مرز مشترک است.^۴ ایالت جامو و کشمیر که از نقطه نظر سیاسی به نام کشمیر معروف است، از پنج

۱. کول، هرگوبال، تاریخ کشمیر یعنی گلدستة کشمیر، ص ۱۳، نسخه چاپ سنگی، ۱۸۷۷ م

۲. محمد یوسف، شفیق، آینه کشمیر، ص ۲۰، بی. تا

۳. الطاف حسین، کشمیر بهشت زخم‌خورده، ترجمه فریدون دولتشاهی، ص ۱۴، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۲ ش

۴. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا، ج ۱۰، ماده حرف کاف، موسسه انتشارات دانشگاه تهران

منطقه جداگانه تشکیل شده است: دره‌ی کشمیر یا وادی، جامو، لداخ، گلگت، بلتستان و کشمیر آزاد.

از میان اینها وادی، جامو و لداخ که قسمت عمده ایالت کشمیر را تشکیل می‌دهند تحت اشغال هند است گلگت و بلتستان، کشمیر مقبوضه، زیر نظر پاکستان است. مساحت کشمیر بنا به مساحتی انجام شده در ۱۵ اوت ۱۹۴۷ م، ۲۲۲۸۸۰ کیلومتر مربع است. کشمیر از شمال به حدود ۶۴ کیلومتر و از شرق به مغرب ۴۸۰ کیلومتر طول دارد.^۱

پس از بروز جنگ میان هند و پاکستان بر سر آینده کشمیر در ژانویه ۱۹۴۷ خط آتش پس در کشمیر به وجود آمد. به تجزیه جغرافیایی کشمیر منجر شد. کشمیر هند منطقه‌ای به وسعت ۱۳۸۹۹۲ کیلومتر مربع است. در حالی که کشمیر پاکستان ۸۳۷۸۷ کیلومتر مربع است. مرز چین با کشمیر پاکستان منازع است. حدود ۳۷۵۵۵ کیلومتر مربع از مناطق لداخ واقع در شمال شرقی سرزمین کشمیر نیز در جنگ ۱۹۶۲ به اشغال چین درآمده است و بعداً پاکستان نیز برابر ۵۱۸۰ کیلومتر مربع در اختیار چین قرار داده است.^۲ در مجموع می‌توان گفت کشمیر از سه منطقه تشکیل شده است که منطقه شمال شرقی در اختیار چین، شمال غربی در اختیار پاکستان و مناطق دیگر برده اختیار هند قرار دارد. پنج رودخانه مهم «سند» «چناب» «راوی» «ستلج» یا از کوه‌های کشمیر سرچشمه می‌گیرد یا از این سرزمین می‌گذرند. بدین ترتیب، کنترل بر کشمیر الان بین دو کشور هسته‌ای مورد منازعه قرار گرفته است که هر آن امکان درگیری بین آن‌ها وجود دارد که

^۱ الطاف حسین، ص ۱۱.

^۲ ناصری، سید حمیدرضا، کشمیر گذشته حال آینده، ص ۲۲؛ انتشارات ذکر تهران، ۱۳۷۹ ش

در صورت آن، نه فقط منطقه بی ثبات خواهد بود بلکه با توجه به قدرت هسته‌ای هر دو آنان، امنیت جهان در خطر خواهد افتاد.

به لحاظ جمعیتی، از جمعیت کل ایالت جامو و کشمیر ۶۵٪ مسلمان ۳۰٪ هندو ۵٪ بودایی، سیک و مسیحی هستند؛ اما به‌طور کل، در وادی «دره» حدود ۹۴٪ مسلمان ۴۲٪ هندو و ۱/۲٪ سیک زندگی می‌کنند.^۱

۲. ورود اسلام و تشیع به کشمیر

از روزگاران قدیم رهبانان هندو - که به برهمن‌ها معروف‌اند - برای عبادت و ریاضت به کشمیر می‌رفتند، از منابع تاریخی نیز به دست می‌آید که اولین نسل‌های انسانی توسط همین برهمن‌های هندوها در کشمیر وجود آمده است.^۲

آثار این ریاضت و رهبانیت بین عوام کشمیر هم سرایت کرده بود. لذا برهمن‌ها همیشه بین عموم مردم و پیش حاکمان کشمیری در هر زمان یک موقعیت و جایگاه خاصی داشتند و حاکمان همواره سعی می‌کردند آنان را از خود راضی نگه‌دارند.

مردم کشمیر به این ریاضت و رهبانیت - که می‌توان آن را اسلام به تصوف نامید - خیلی عشق می‌ورزیدند و برهمن‌ها را دوست می‌داشتند.

گرچه با اسلام آوردن رینچن شاه به‌وسیله‌ی سید شرف الدین موسوی مذهب هندوها از کشمیر برچیده شد. اما آثار این ریاضت و رهبانیت بین مردم باقی ماند، از این رو وقتی

^۱ گلزار، غلام محمد متو، مقاله: تاریخ تشیع در کشمیر، مجله سخن تاریخ، شماره ۶، نشر مدرسه عالی امام خمینی، قم

^۲ ددمری، محمد اعظم، واقعیات کشمیر، ترجمه احمد شمس الدین، جامو ایند کشمیر اسلامک ستر سرینگر کشمیر

میرسیدعلی همدانی یکی از مبلغان اسلامی از ایران (همدان) به کشمیر آمد و نیز با همان روش صوفیانه تبلیغ اسلام را شروع کرد که کشمیری‌ها به آن مأنوس بودند. طبق نقل مورخین و دانشمندان شیعیان، تشیع در کشمیر به همان اندازه پیشینه دارد که ورود اسلام در این سرزمین دارد؛^۱ اما بخاطر کوتاهی شیعیان در تاریخ نویسی اطلاعات تاریخی مربوط آنان ثبت نشده است و همین سبب شد اهل سنت، مبلغان نخستین تشیع - یعنی سیدشرف الدین رسوی، سیدعلی همدانی و سید محمد همدانی - را به مذهب و عقاید خود نسبت دهند.

۳. نخستین مروجان تشیع در کشمیر

سید محمد مدنی

سید محمد مدنی از اهالی مدینه طیبه بود. خاطرات او را مدنی می‌گفتند، او نخستین بار در سال ۷۹۶ هـ و در دوران حکومت سکندر^۲ و^۳ کشمیر شد.^۴ بعد از مدتی ایشان

^۱ کول، ص ۱۰۴

^۲ در سال ۷۱۵ هجری قمری راجه ای هندو بنام سه دیو در کشمیر حاکم بود. در ۱۰۰۰ ساله سلطانی بنام «شاه میر» بالیاس قلندری وارد کشمیر می‌شود. او نسب خود را به ارجن پاندو می‌رساند. وی سپس در ریاء نفوذ پیدا کرده وزیر راجه می‌شود. راجه در سال ۷۲۷ هجری قمری در گذشت و پس از آن درباره جانشینش اختلاف بود. و سالها حکومت دست به دست گردید متهای شاه میر در سال ۷۴۷ قمری حکومت را به دست گرفت و پس از ۲ سال ۱۱ ماه ۳۵ روز از دنیا رفت. پس از آن جانشینان وی یکی بعد دیگری فرمان رانند که اسامی آنان عبارت‌اند از: سلطان جمسید (۷۵۰-۷۵۰ چند ماه)، سلطان علاء الدین (۷۵۰-۷۶۵ ق)، سلطان شهاب الدین (۷۶۵-۷۸۵ ق)، قطب الدین (۷۸۵-۷۹۹ ق)، سلطان سکندر (۷۹۹-۸۱۹ ق)، سلطان علی شاه (۱۲۳۵-۱۲۴۲ م)، سلطان زین العابدین (۱۲۴۲-۱۲۹۳ م)، حیدر شاه، بهرام و... (محمد ذکاء الله، تاریخ هندوستان، ج ۲ «تاریخ کشمیر»، ص ۱۷ تا ۲۸، مطبع انستیتوت آگره ۱۹۱۶ م)

^۳ حسن شاه، تاریخ حسن، ترجمه احمد، شمس الدین، ج ۱، ص ۱۱۳۱، ناشر جامو ایند کشمیر آکادمی آف آرٹ کلچر ایند لینگویجز، سرینگر، ۲۰۰۲ م

برای انجام کاری به ماوراء النهر رفت و در بازگشت خانواده خود را نیز به کشمیر آورد و منطقه مالموه پرگنه بانگل^۱ را برای زندگی انتخاب نمود. او برای تبلیغ و ترویج مذهب تشیع سعی فراوان نمود و توانست تعداد زیادی را به تشیع راهنمایی نماید. او علاوه بر علم، از کمالات روحانی و عرفانی هم برخوردار بودند. وقتی که سلطان سکندر از نایب‌نگی علمی و کمالات روحانی و عرفانی او آگاه شد، از سید محمد تقاضا کرد که در نزدیکی ایشان سکونت گزینند. وی در نزدیکی قصر خود در نوشهر سرینگر ساختمانی برای سید محمد مدنی ساخت و برای مراجعین و خادمین وی نیز عبادت‌گاهی بنام خات، ساخت.^۲

ایشان در بین علما و فضلاء رفت و آمد و فاضل‌ترین شخصیت به شمار می‌آمد و سلطان سکندر نسبت به ایشان احترام فوق العاده داشت. مائل بوده. سید محمد در سرینگر در سال ۸۴۹ هـ دار فانی را وداع گفت و در محل مدین صاحب بخاک سپرده شد و آنجا تا امروز بخاطر مرقد ایشان بنام «مدین صاحب» مشهور است. سلطان زین العابدین بر مرقد او یک زیارتگاهی ساخت. در کنار این زیارتگاه مسجدی احداث و بنا کرد و امروز تمام مردم کشمیر برای زیارت مرقد ایشان از دور و نزدیک می‌آیند. حتی مردان و فرزندانش ابراهیم خان در دوران حکومت خود دوباره زیارتگاه ایشان را بازسازی کردند.^۳

^۱ در غرب ۳۰ کیلومتر سرینگر واقع است.
^۲ همدانی، حکیم صفدر، تاریخ شیعیان کشمیر، ص ۱۵؛ نشر امام حسین دیرج ایند پبلشنگ ستر سرینگر، کشمیر، بی.تا.
^۳ همانجا.